

Sorbeltzak,

Hernaniko turista leialenak¹

Iñaki Sanz-Azkue

Hernaniko plaza. Maiatzeko egun eguzkitsu baten lehenengo argi-printzek zera urdintzen dute. Isiltasuna nabaria da kaxkoko kaleetan. Segituan, txistu fin baina zaratatsu batek isiltasuna hausten du. Zerura begiratu eta tamaina txikiko hegazti talde batek abiada bizian plaza zeharkatzen du kale Nagusira sartzeko. Sorbeltzak dira. Urtero bezala, Afrika urruna utzi eta bidaia luze baten ostean habia jartzera euren jaiolekura itzuli dira: Hernaniko plazara.

Marrakchia: Ibai Goni

¹ Marrakchia, mapa eta argazkia: Sauvegarde et protection du martinet noir. Informations, conseils et recommandations à l'intention des propriétaires d'immeubles, locataires, communes et architects. Ornithologique de Réadaptation. Service d'étude et de protection.

Egunero ikusten (eta entzuten) dugun ezezaguna.

Hernaniarron artean ehundaka urte daramazkien arren eta bere "udako etxea" plazan duen arren, herritar askok oraindik ez du bizilagun hau ezagutu ere egiten. Urtero, apirila bukaera, maiatza hasiera aldera azaltzen da Hernani inguruan, hutsik egin gabe, eta abuztu bukaera arte egon ohi da gure artean. Pertsona askok enararekin nahasten badu ere, bere benetako izena sorbeltz arrunta da (gazteleraz: vencejo común). Izen zientifikoa ere ez du zaila: *Apus apus*.

Gorputzaren itxura aldetik enara baino zertxobait handiagoa da, 17-18,5 cm-ko luzerakoa, eta paparra izan ezik gorputz osoa marroi edo beltz ilunekoa izan ohi du. Hegan egiteko modua ere ezberdina dute. Horretarako sorbeltzak airean mugitzeko igitai edo sega itxura bi hego luze garatu ditu.

Baina bere hegan egiteko modua baino, Hernaniko plaza inguruan bizi den jende askok bere ahotsa da ezagutzen duena. Izan ere, gutako asko konturatu gabe, urtero-urtero uda aldean entzuten dugun kantu fin, zaratatsu eta monotono hori gure belarrietan sartu da, Hernaniko plazako kanpai hotsak edo eguneroko beste edozein soinurekin batera, kaxkoko bizilagun askoren buruan geratu delarik grabaturik.

Hirigunera egokitu den hegaztia.

Sorbeltza Hernaniko plazan aurkitzea, ordea, ez da kasualitate hutsa. Bere bizileku naturala harkaiztiak badira ere, gizakiak eraikitako etxe eta eraikuntza zaharren teilatupeko zirrikitu eta zuloak gunek aproposa dira euren habiak jartzeko. Hori dela eta, Hernaniko gunek

ezberdinetan ez ezik, espezie hau beste hainbat herrietako etxeetan topatzea ere ez da zaila suertatzen.

Behin habia jartzeko etxea aukeratzen jarrita, ordea, ez du edozein aukeratzeko. Aurretik aipatu bezala, teilatupean zirrikituak dituzten etxeak behar izaten ditu habiak jartzeko, beraz, egun eraikitzen diren etxe gehienak ez ditu gustuko izaten. Honek arazo bat sortu du, izan ere, sorbeltzarentzako baldintza onak betetzen dituzten etxe gehienak zaharrak dira eta asko bota egin dira, eta hauen gainean etxe berria eraiki ohi da aurretiko eraikuntzaren arkitektura kontuan eduki gabe. Lan hauen ondorioz sorbeltzak kumeak jartzeko di-

tuen gunek asko desagertu egiten dira. Hau saihestu nahian, Europa erdialdeko udalerri batzuetan (Suitza kasu...), eraikiko den etxe berrietan ere sorbeltzek kumeak jartzeko gunek egokiak egon daitezkeen derrigortzen dute, espezieari eta hiriko biodibertsitateari ahalik eta kalte gutxien eragiteko.

Baina hori gutxi balitz, sorbeltzari habia jartzen duen etxearen aurrean gunek ireki bat egotea gustatzen zaio. Izan ere, sorbeltza hegalaria abila da eta behar duen jana (euli eta intsektu txikiak) hegan doalarik ehizatzen du. Hau guztia jakinda, beraz, ez da harritzekoa sorbeltzak Hernaniko plaza aukeratzea euren habia jartzeko.

Afrikatik Hernanira Saharako basamortua zeharkatuz.

Garbi geratu da beraz sorbeltzak Hernanira ugaltzera etortzen direla. Baina nondik etortzen dira? Zergatik?

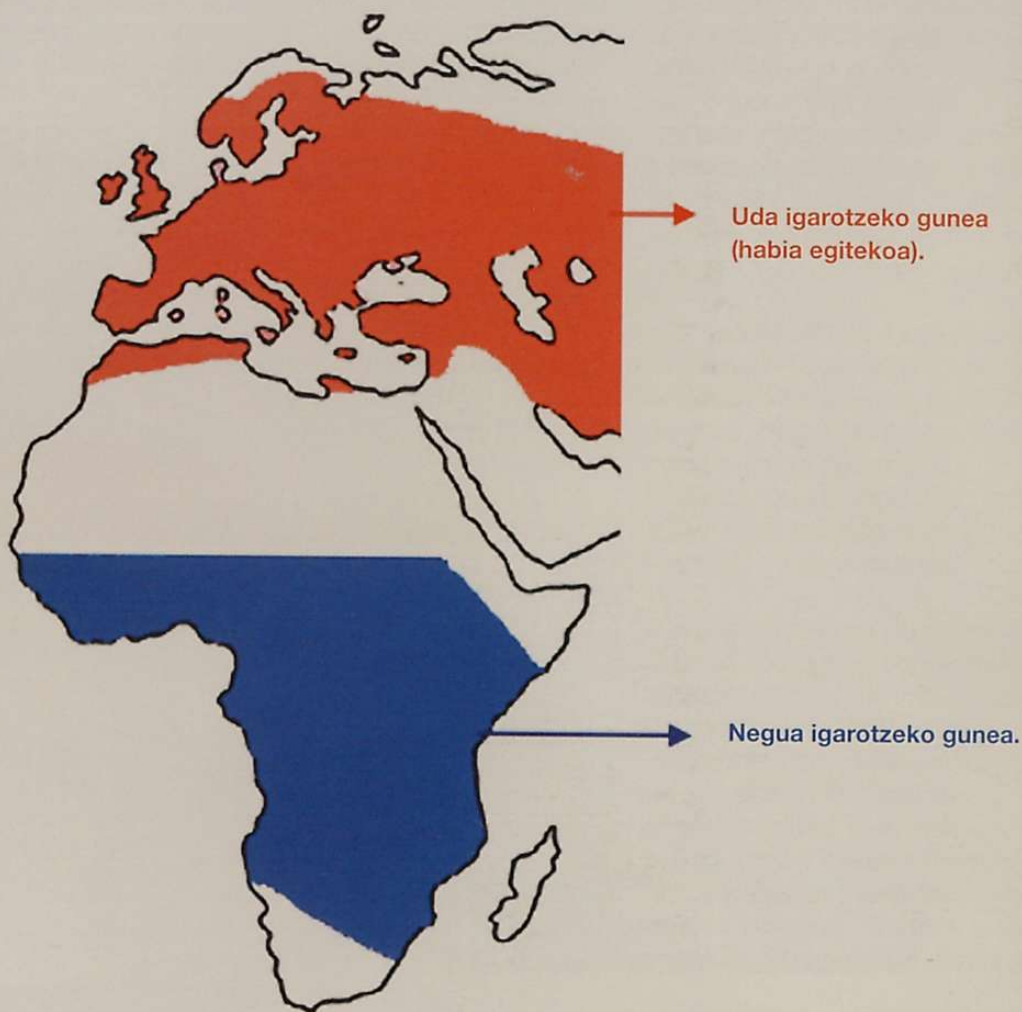
Sorbeltzek negua Afrika hegoaldea eta Afrika tropikalean igarotzen dute. Han tenperatura bikaina dute behar adina janari lortzeko. Udaberria gerturatzen hasten denean, ordea, sorbeltzaren benetako abentura hasten da, Euro-

para ugaltzeko gunera joateko migrazioa.

Sorbeltzak, bidaian zehar Afrika osoa zeharkatu beharko du Europara iristeko, Saharako basamortu amaigabea zeharkatuz eta bidean dituen oztopo guztiak gaindituz. Baina behin Europara iritsita nora joan?

Hernaniko plazan jaio den sorbeltza, beti bere jaiolekura, Hernanira, itzuliko da ugaltzera apirila bukaera aldean. Bertan bere betiko bikotea topatuko du, izan ere, sorbeltza nahiko animalia fidela da eta migrazioan zehar bikotearengandik aldentzen bada ere, Hernanira iristean urteroko berdinarekin elkartuko da kumeak edukitzeko.

Behin habia egin eta txita txikiak jaiota, gurasoek gogor egin beharko dute lan, kasu honetan hegan, euren kumeei janaria emateko. Honetarako, orduak eta orduak igarotzen dituzte hegan.

Lo ere hegan egiten duen hegaztia.

Sorbeltzak berezitasunik baldin badu, hori bere hegan egiteko gaitasuna da. Izan ere, hegazti honek airean mugitzeko modua eta batez ere erresistentzia ia perfekzioraino garatu ditu eta lurrean ez denez apenas egoten, bere hankak atrofiatuak daude. Hau dela eta, ia bizi osoa lurrik ukitu gabe ematen du. Beraz, ez da harritzekoa pertsona askok Hernaniko sorbeltzak hegan bakarrik ikusi izana.

Batzuetan bakarrik, besteetan taldean, baina sorbeltzek euren bizi-ziklo osoa hegan egiten dute, habiratzeari izan ezik. Elikagaiak lortzeko ahoa irekita egiten dute hegan, batzuetan 100 km/h abiadurak ere hartzen dituztelarik. Euria egiten duenean, intsekturik ez dagoenez airean, leku urrunetara egiten dute hegan, kasu batzuetan kumeak aste bete ere euren habietan bakarrik utziaz. Horretarako helduak kapazak dira egun bakarrean 1.000 km ere hegan egiteko.

Baina hegazti honek dituen aparteko ezaugarrien artean, bitxienetakoa hegan doalarik lo egiteko duen gaitasuna da. 1.000 m eta 2.000 metro arteko altuerara igotzen da zeruan gora eta bertan abiadura txikitu egiten du lo egiteko. Norbaitek pentsatuko du eta nola da kapaza bi gauzak batera egiteko? Egindako ikerketen arabera, sorbeltzak burmuinaren zati bat lo duen bitartean, beste erdia aktibo mantentzen du. Honela, nahiz eta hegaztia lo dagoen, burmuina kapaza da gorputzari begietatik datorkion informazioa transmititzeko eta honi esker, ez erortzeko edo talkarik ez egiteko adinakoa aginduak emateko.

Bukatzeko, bada hegan burutzen duen beste akziorik ere, baina tira, irakurle gazteren batek irakur dezake zati hau eta ez gara detaileetan sartuko. Pentsatuko duzue zertaz ari naizen ezta?

Sorbeltza eta mundu mailako klima aldaketa.

Urteak aurrera doazen heinean klima aldaketaren ondorioak gero eta ikusgarriagoak dira gure planetan. Batzuetan, ordea, oso zaila suertatzen da zientzia oinarritzat hartuta, klima aldaketak gizakian edo ingurunean eduki ditzaken

eraginak neurtzen. Hau helburutzat hartuta, zientzialari asko mundu mailako tenperatura aldaketak espezie askorengan eduki dezaken eragina neurtzen ari da.

Hegazti migratzaileetan aldaketa hauek sortuko dituzten ondorioak neurtzeko Europa mailako ikertzaile asko sorbeltzarekin ari da lanean. Baina, zein ezaugarri betetzen ditu sorbeltzak horrenbeste hegatziren artean bera aukeartzeko?

Urte asko dira gizakiak eta sorbeltzak elkar ezagutzen dutela. Hiri eta herrietako eraikuntzetan habia jartzeak sorbeltzekiko gertutasun sentimendu bat sortu du gizakiarengan eta hau horrela izanik, naturazale askok urteetan zehar hegazti honen etorrera-datak apuntatu izan ditu. Esaterako, badaude ugaltzaren jakin batzuetan 250 urteetan zeharreko sorbeltzen etorrera egunak apuntatuak dituzten pertsonak ere.

Datu pilaketa hau oso garrantzitsua da klima aldaketak hegaztien migrazioa atzeratu edo aurreratu dezakeen jakiteko, izan ere, beste espezie askotan ez dago aurretiko daturik, eta beraz, ez genduke informaziorik edukiko oraingo datuak aurrekoekin parekatzeko.

Bestalde, sorbeltza espezie nahiko ugaria da eta iberiar penintsula mailan "interes bereziko" espezie moduan katalogaturik dagoen arren, oraingoz ez dago arriskuan. Bi ezaugarri hauek ere, sorbeltza klima aldaketaren ondorioak neurtzeko ikerketan erabiltzea errazten dute.

Hau guztia dela eta, sorbeltza, klima aldaketak migratzaile transaharariarren (hau da, migrazio luzeko espezieak) eduki dezaken eragina ikertzeko hegazti aproposa da.

Klima aldaketaren eraginak: itzuliko al da sorbeltza datozen urteetan Hernaniko plazara?

Ikerketa asko egiten ari diren arren, oraindik ez dago garbi aldaketa klimatikoak sorbeltzaren bizi-zikloan eduki dezakeen eragina nolakoa izango den. Itxuraz, sorbeltzak Afrikatik Hernanirako migrazioa noiz hasi jakiteko, egunaren eta gauaren luzerak hartzen ditu erreferentziazat eta ez tenpera-

turaren aldaketa. Beraz, nahiz eta klima aldaketaren ondorioz tenperatura beroagoak urteko lehen hilabeteetara aurreratu, sorbeltzak betiko data berdinetan aterako dira Afrikatik, izan ere, klima aldaketak ez du eraginik eguna eta gauaren iraupenean.

Baina arazoa Hernanin edukiko luke. Klima aldaketak egun beroak urtean zehar lehenago iristea eragiten badu, sorbeltzak Hernanira etortzerako elikagai gutxiagorekin aurkituko lirateke. Izan ere, orain arte sorbeltzak Hernanira iritsi diren garaiak, intsektu gehien dagoen hilabeteekin bat egiten du eta beraz sorbeltzek kumeak edukitzeko behar duten energia hortik lortzen dute. Intsekturik ez egoteak, ordea, elikagai gutxiago egotea esan nahiko luke eta beraz, kume gutxiago edukitzea edo jaten emateko zailtasunak izatea eragingo luke. Horri Afrikako bizilekuetan gertatzen ari diren habitat suntsiketak gehitzen badizkiogu gauza okertu egiten da. Beraz, kasu honetan, sorbeltzaren etorkizuna beltza izango litzateke.

Badago, ordea, klima aldaketak espezieari onurak ekar diezazkiokeela ondorioztatzen duenik ere. Hauen arabera, tenperatura altuak aurreratzeko badiara, migrazioan zehar sorbeltzek elikagai gehiago edukiko lukete eskuragarri eta gainera bidaian zehar egun eguzkitsuak euritsuak baino gehiago lirateke. Eguraldi onak migrazio prozesua aurreratuko luke eta ondorioz, energia gutxiago gastatuko lukete sorbeltzek Hernanira iristeko. Beraz, kasu honetan, klima aldaketak onerako eragingo lioke espezieari.

Zientzialariak, beraz, ez dira oraindik ados jartzen mundu mailako klima aldaketak sorbeltzarengan eduki dezaken ondorioetan. Denborak esango digu gure bizilagunak Hernaniko plazako "udako etxea" utzi beharko duen ala ez. Guk, bitartean, hegazti bitxi eta zoragarri honek kaxkoko kaletan gora eta behera egiten dituen hegaldi bikainetaz gozatzen jarrai dezakegu. Hala bedi. ■